

אֶל הַפְּתוּחַ

על שירת מאיה ויינברג

"עשה אותי לסוס ואדרה שמה. מלא דגרוג לפתוח
שמעבר למוגן הסגור".
"הנמלט", ס. יזהר

אחורית מלבלבת. זאת עדיין שירה ההולכת על הקצה, מעיזה, ולעתים באה למקום משלים בלית ברירה. יתרונו של הספר השני הוא שבמקום הלב הרגש בא דיוק הרגע באמצעות המבט בטבע. איזה יופי יש אצלה ביכולת לדייק את החוויה. הנה הם הצבעונים ואחר כך החצבים:

"שבוע עמדו בסופר. כל יום ראיתי אותם. / פקועים לתוך עצמם. תדהמה של יופי / ארוזה בנייר צלופן. / אבל לא אני / ולא אחר / ולא אף אדם. // בסוף פרחו בדלי / יפים כפי שהבטיחו / לעצמם."

"עלי למהר ולספר / בשבח החצבים / טרם ינקוף הזמן / ישוב לטמון בחול / נדמה שזמן כה רב עבר / מאז הפעם האחרונה / לפתע יתד מבטן האדמה / בעלת רצון פריחה גדול / וסביבו נפקחים עפעפיים / בזה אחר זה / זהוב לבן כחול / מטפסים במעלה הגרון / לוחשים / אל - מוות / אל - מוות / אל - מוות / ונעצמים / בפרי עגול."

קרוב לוודאי שהסופר ס. יזהר היה אוהב את שירי הצמחים האינטימיים של ויינברג לו הכיר אותם. באיזו פשטות מילולית מדויקת היא מתארת פרח, בטון הפוך ממגדיר הצמחים עם המון רגש יצוק. גם בספר הראשון מוקדשים לא מעט שירים לאפיון צמחים וציפורים, כי גם בעלי החיים מעסיקים את תודעתה של ויינברג. היא רופאת חיות ותחום ההתמחות שלה הוא עטלפים. צודו ברדאר החד שלכם את השיר היפה הבא הכולל את סדר פעולות ההצלה והקמלה:

"אני מטפלת בה בוקר, ערב / אוכל, מים / תרופה מתחת ללשון / לפעמים מתחת לעור. / אני מחליפה סדינים / עיתונים, כרית חימום / חום תחת חום / אני מביטה בה בעיניים / מנקה את הפרווה / מצמידה עד שתפסיק / לרעוד. / אני יודעת

אתחיל מהסוף, מהמסקנה: מאיה ויינברג כתבה שני ספרי שירה מצוינים עד כה - הראשון: שטחים פתוחים (ספרי עתון 77) ואילו השני: עיר ותנוחת ההר (הקיבוץ המאוחד, סדרת כלייל לאקופואטיקה). לשני הספרים הללו משהו משותף: אהבת הנוף והטבע - הכפרי והעירוני. אלא מאי, שני הספרים גם שונים מאוד זה מזה ובכך חושפים את כוחה המילולי-רגשי כמשוררת. נראה כאילו משוררת מעולה זו מסתובבת בלי עור בעולם, בלא חציצה, חזותה כביכול קשוחה ונוקשה, אך זה עור שקוף ומתוח שדרכו אפשר לראות את האור.

השירים בספר השני, עיר ותנוחת ההר, מתורבתים יותר, מקופסאים יותר, ממושטרים יותר בתוך המסגרת האקופואטית, אבל נותרים קסומים כל כך ממש כמו בספר הראשון. מבחינה זו, עוברת ויינברג כמשוררת את מבחן הספר השני בזינוק אלגנטי ועושה גלגול כרשא, גלגול של שמחת הקיום, כמאמר משורר הטבע האמריקני הנפלא וולט ויטמן.

שירת הטבע מעקב פיקמן ואסתר ראב ועד עורך פלד, סבינה מסג ועמוס אדלהייט בספרותנו - נתפסה משום-מה כשירה נחותה, צידית. באחרית הדבר לספר השני של ויינברג מסבירה מסג, שגם ערכה את הספר, במה שונה שירת הטבע כעת - שלדידי תמיד עמדה במקום מרכזי - משירת הטבע בעבר. מסג כותבת: "אקופואטיקה היא שירת טבע המודעת למשבר האקולוגי". אין קולע מזה לתיאור שירתה של ויינברג בשני ספריה. שירה זו, קובעת מסג, עשויה "לסייע לרפא את הנתק בין אדם למקום". כל כך נכון ומדויק.

ספרה הראשון של ויינברג, שטחים פתוחים, היה פראי ביותר, בעטני, ספרה השני כתוב כבר ממקום מאופק יותר, אבל לא בורגני ונוח בהכרח. זו לא שירת פנאי: מיטה, מטבח וחצר

כאמור בספר הראשון השירים פחות אובייקטיביים ויותר וידויים. השירים ארוכים יותר, דברניים, אבל לא פחות טובים. יש שימוש מרבי בשם הפועל להבעת רגש, ישנו שימוש בדימויים נקודתיים בתוך שיר אחד ולא רק בדימוי אפי המכיל את כל השיר; השירים אסוציאטיביים ולא לכידים כמו בספר השני; נכנס חזק הסובייקט כי ברקע קיימת פרידה מאהוב כאלמנט אנושי משפיע. השירים בספר השני פחות וזעמים ויותר בוחנים. בספר הראשון השירים יותר אמוטיביים, הרגש פחות ממושטר, יותר מתפרצים ופחות אסתטיים מבחינת הצורה ובחירת המילים. הנה שיר סינגולארי נפלא מתוך הספר הראשון שנתקלתי בו בתחילה בכתב העת האינטרנטי 'פועם' ואחר כך שמעתי את ויינברג קוראת אותו בערב בבית הסופר. כולו בנוי על דימוי אפי אחד ארוך, וכולו, האמינו לי, שווה ציטוט:

"הנפש כמו כלבה/ פתאום מבקשת לצאת/ זקוקה לדבר מה/ שאין בבית/ היצר פועם בחזה/ הופך אותה על גבה/ חזק ממנה/ היא מגרדת את הדלת/ ללכת למקום אחר./ מבויתת כבר אלף שנה/ (או כך זה נראה)/ אך זוכרת היטב איך פעם היתה זאב/ אחת לתקופה חייבת/ לנהום, לנשוך/ להיטרף/ להסתובב ברחובות, לאכול מהפחים/ להיות נרדפת, רק שורדת/ לא יותר/ עד שתחלה, שתהיה אומללה/ ושוב להתחנף לזר שילטף/ שכחה כמה היה לה טוב/ הכלבה/ היא עוד תחזור על ארבע/ היא יודעת את זה."

אבל גם אם תוציאו את ויינברג מתחום המושב המסורתי של הטבע ותשתלו אותה במרחב העירוני היא תישאר משוררת מדודה ומעולה, עזת מבע בפשטותה, והיא, איך לא, אוהבת את עיר האורות פריז על אף מסחריותה. אפשר להבין אותה. אך גם בִּיפֶה בערים היא רואה את פרי המעשים של החיות המכוערות והרעות, כפי שכניה המשורר הנידח נח שטרן את בני האדם. היא רואה עוני, פְּלִיטוֹת, שְׁכָרוֹת. היא רואה שוב את גורל בעלי החיים חסרי הישע בתוך עולם ציני, הזרים המבקשים דבר־מה, יצורים הכמהים לחום. היא כותבת בשירה 'סן ז'רמן דה פֶּרֶה': "תמורת מעט מאוד מהלֶחֶם/ באות אליי אלף יונים שחור לבן."

כל זה מוכיח עד כמה השירה היא צורת אמנות שבירה, חמיקה, מורכבת ונעלה בִּפְּלִטְרִיֶּסְטִיקָה. עד כמה נדמה כי כל אחד יכול בגלל רפיפות הכללים, אך רק מעט באמת מצליחים. וכשהיא טובה, היא מעולה, השירה, בלי שום קביים של דמויות, מצבים, עלילה, אחדות של זמן ומקום, תיאור העולם בהרבה מילים. אין צורך בשום פיגום. פשוט לשורר. ♦

שהסיכוי קטן מאוד/ לפעמים אני מתפללת/ אני אף פעם לא נותנת שמות."

שיר אחר שלה עוסק בהתקפת עֶצֶב נוראה הפוקדת את הדוברת בעת ניתוח הדגמה של תרגיל מעשי בקורס "חיות מעבדה" – נושא חזק ושיר חזק ביותר. אבל לא רק חיות מתות כראש אייל טורדות את ויינברג. בשירתה מופיעים גם עצים מתים. בספר השני מופיע שיר בשם 'הספד' המקונן על מותו של דקל קנרי מפואר. מעניין להשוות שיר זה עם שירת הנוף קונקרטי של המשורר דוד ברבי, חקלאי, איש מושב ניצני עוז, שכתב גם הוא שני שירים יפים על מות הצאלון אצלו בחצר. ניתן לשאול כמובן אם שירה מן הסוג הזה היא לא לוקוס פריוילגי. זאת הטענה הקלאסית המפנים תמיד לא טבעוניים כלפי טבעוניים. מה פתאום שמשורר על חיות מתות ועל עצים מתים, על אחת כמה וכמה, כשיש כל כך הרבה סבל אנושי מסביב. אני מניח שויינברג תשיב כי הכל קשור. סבל הוא סבל הוא סבל, מוות הוא מוות הוא מוות, חידלון הוא חידלון הוא חידלון, ואין להפריד.

השוואה נוספת מתבקשת היא בין שירת ויינברג לשירת הנוף של עודד פלד. להבדיל משירת פלד שירת הנוף של ויינברג נעדרת הפן של האחד, את הפנתיאיזם, אלא אצלה יש ריבוי אלוהויות. ריבוי תלוי ועומד, ועצב על מצבו של האדם כזר בתוך הנוף המנסה לשווא להתחבר. אולי זה מסתדר עם העובדה שויינברג היא יוגינית אדוקה. הנה שיר של פלד על הר ושיר של ויינברג על הר: מן הצד אחד אלוהים האחד, מן הצד האחר האלוהימים.

פלד, 'אני רואה הר': "אני רואה יער/ אני אומר: אלוהים, עשה אותי צוויחת ציפורים, רוח באמירים// אני רואה גֶשֶׁם/ ואומר: עשה אותי צלול וזורם.// אני רואה הר/ אני אומר: אלוהים/ עשה אותי הר"

ויינברג, 'תנוחת ההר': "ההר אינו מבקש דבר. / מגדיר את הנוף בכתפיו, ובִּיָּתֵר – פְּרוֹשׁ איברים. / דבר אינו מעלה עבורו, אינו מוריד/ (פרט לזמן, וגם זה בסדר גודל של הרים). / כאשר חצבו, כאשר שרפו/ כאשר נטעו, כאשר נטשו/ כך עמד תמיד. / ולא מפני אדישותו – כי אינו אדיש. / אלא מעצם היותו הר/ הראשון בתנוחות העמידה/ נותן המידה לִיָּתֵר הדברים."

ויינברג מאוד אוהבת פינות חבויות של הטבע הקטן בתוך הטבע העירוני. היא אוהבת לתאר שטחי הפקר שכאלה שעניה החרדה צדה אותם, מקום שם לפתע צץ איזה יופי רגעי וחד פעמי בתוך שלֶמֶת הבטון והמלט, והיא תופסת אותו: "עציץ בטון כחול/ ובתוכו פחית מקומטת/ חול יבש, צואת כלבים/ וגם פיקוס בנגלי. / כמה מעט נחוץ/ להישאר בחיים." (מתוך המחזור, "רִגְעִיר").

